

Landskap: Småland Upptecknat av: Anna Andersson,  
 Härad: Sunnerbo Adress: Späningsräs, Pjätteryd.  
 Socken: Pjätteryd Berättat av: Olika personer  
 angivna inne i samlingen  
 Uppteckningsår: 1932 Född år i

<i>Uppteckningen rör</i>	sid.
Källor.....	1.
Dödsvarsel.....	2,4.
Dödskamp.....	2.
Lyte.....	2-3.
Jullekar.....	5-6.
Tröskning.....	6-7.
Gubbe, som hade hemliga möten julafton.....	7.
Hembränning.....	7-8.
Ordspråk och talesätt.....	8-9,21.
Trollkunnig gubbe.....	9-10.
Dödingaben.....	10.
Anekdot.....	10.
Visor.....	11-21.

21 sid.

4773

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

Avskrifter av brev.

Spåningsrås i Pjättryd den 12 mars 1932.

Som svar på brevet jag fick den 10 vill jag nu härmed besvara de frågor jag kan. Men angående källor så är det icke mycket. Jag vet visst om många men utan namn men så vet jag en som har namn, hon heter Jössa spejtel (Spegel) en liten gubbe, har grävt den i forna tider samt murat den, hon är belägen nedanför en stor backe, och en äng på motsatt håll, som säges i forna dagar vara tillhåll för skogssnuvan och dylikt, vattnet i Jössa spegel är mycket klart å fint samt tar inte slut. Så vet jag om en annan källa som är murad nedanför ett stort berg i Ruke. Säggen säger, att ner här va krig i Sverige så lägrade krigsfolket sig kring källan och släckte sin törst både på sig och sina hästar, vattnet blir emellertid inte slut i den källan, om det tar slut i alla brunnar omkring i trakten, samt är ovanligt klart och gott. Jössa spegel är belägen i Hässlerås.

Källor.

Så är frågan om bruk och seder vid begravningar samt

4773

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

Dödsvarsel.

vid dödsfall. Jag besökte en gammal man i går för att rådfråga honom och få hjälp till mina svar, han talade om åtskilligt om drakar och syner samt en berättelse som bådade död. Han bodde på ett ställe som hette Tranebäck, så var det en natt som det blev ett farligt oväsen på vinden(loftet), de låg och lyddes på, både hans hustru och han, till sist måste David, så hette gubben, ta mod till sig å se va som va å färde, för de trodde att där va tjuvar men där fanns ingenting, men samtidigt började ett läte som en stor hund att skälla utanför, där fanns nemligen ingen hund, sen på söndagen gick David till kyrkan då var där tacksägelse för en gubbe som var skriven på Tranebäck, men som var flyttad dän för några år sen, sen fick David reda på att det var samma natt gubben dog, som di hadde olägenheten, så undersökte de på vinden och där hade gubben en stor fällkniv gömd, så di trodde att gubben stulit kniven, sen han inte fick ro i sin dödsstund. En svår dödskamp skulle lättas, med att prästen skulle hämtas och läsa för den sjuke, och det hände också att där fick gå någon utanför och ropa den döendes namn 3 gånger, det skulle helst va någon s.k. klok som ropade. Så var det frågan om den som rakade den döde, han skulle få den dödes rakkniv, så vattnet som di tvättade den döde med, kunde botas olika sjukdomar mä s.t.x. om barn hade

Att lätta  
svår dödskamp.

4773

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

3  
Sända sjuk-  
med den döde.

lyte så dugde sådant vatten till att bada barnen i på ny och  
nä, så om någon gick till en döende och bad honom ta mäd sig  
sjukdomen som ett barn kunde ha av olika slag; när människan  
var död blev barnet av med sin sjukdom. Det var en gång en  
oförsiktig som hade ett skrikigt barn, så låg en gumma döende,  
så sade modern så här, 'tan mä er detta barnet ner ni dö, så fort  
gumman var dö kom hon den första natten och velle slita till  
sig barnet och barnets föräldrar fingo vaka och hålla barnet var  
natt tills di hade haft prästen för att läsa å be den döda att  
barnet skulle få vara med ro. Jag vet ett barn som hade en  
mycke svår sjukdom (lyte) föräldrarna sökte å jorde allt vad  
de kunde men ingenting hjälpte, så dog en fru i närheten av deras  
hem, så sade en nabbo till dem, att di skulle gå till stallet där  
liket va, en torsdagsmorgon, men di fick inte tala sinsemellan  
eller om di träffade någon främnad, ner di kom fram till platsen  
som den dödas kista befann sig skulle mannen gräva upp en grön  
torva under kistan, den skulle lyftas så högt att de kunde ta  
barnet tre gånger under torvan, samt be den döda, att hon tog  
lytet med sig, men inga andra ord förän di kom hem, det skulle  
va innan solen gick upp, pojken blev bra och är stor nu han  
heter Erik Klasson.

4773

Spåningsrås den 23 mars 1932.

Jag måste skriva några ord emädan samvetet så säger, jag skrev i ett av de sista breven om varsel före döden. Däribland en del fall i Strömhult så skrev jag att det varslat i höstas på så sätt att hela rummet var fullt av vita skepnader nu har döden gjort sig kännbar i hemmet, i torsdags blev mannen Oskar Pettersson häftigt sjuk fick lunginflammation och två doktorer anlätades men kunde ingenting uträtta, han dog i dag den 23 klockan 10, i en ålder av 48 år och några månader.

Dödsvarsel.

Så får ja härmed mädela att jag deltagit i 2 föregående pristävlingar, samt fått pris 10 kr. var gång.

Så skrev ja ett långt brev på hösten 1930 efter pristävlingen och omtalade mycket om varsel före ~~före~~ dödsstunder, så jag tror att nämnda brev finnes kvar, och att en ny uppteckning är onödig emädan tiden är begränsad och ja håller inte riktigt frisk och arbetet i hemmet med 8 barn under sexton år är rätt påfrestande. Så skrev ja föregående tävling angående samket (smöret) ner dana tar det från varandra. Så hoppas jag, att jag skriver rätt adräss, samt ber om ursäkt ifall inte Lektor skulle stå före namnet. Nu får ja sluta med största högaktning.

Skriv endast på denna sida!

Anna Andersson.

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

4

4773

Spåningsrås Pjättryd den 2 och 3 febuari 1932.

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

5

Jullekar.

Som redogörelse för julaleken, ja talade om i förra brevet, tack för uppmuntran att åter få skriva. Det var nemligen så här en olika människa för varje sorts mat på julbordet s.t.x. Stina knivar, å gafflar Karl, bröd Anna, brännvinsflask Viktor, sylta Stig, ost Lisa, smör Svea, korv o.s.v. vilket namn som nemdes på mat skulle den personen upp och svänga runt ett slag, så på skoj togs den mest finurlige ut till brännvinsflaska så nemdes det namnet så ofta som möjligt för att de skulle få se den personen i rörelse. Så en annan julalek. Gömma ringen. Alla satt på platser runt stugan, så gick en ikring och gömde ett föremål hälst en ring, ner det var jort skulle nemligen en gissa, den var utagen innan å stod i en krok vänd från de andra, sen var det intresant att den gissade så många fel som möjligt, för så skulle den som gömtringen samt den som fått den, gå litet avsides och bestämma så många personer som den andre gissat fel, var det en karl skulle det tas ut fruntimmer och raka motsatsen, sen ner di kom fram mötte de med handen frå golvet å frågade va ska den göra som har denna längden, så fick den som gissat fel, bestämma olika arbete för de personer som de andra utagit, .Nu var det så bestämt att en måste ligga i den

Pjätteryd, Löv.  
1922

4773

Anna Andersson

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

6

personens säng som gissat fel, sen fick han ställa de andra till å bära ved å vatten o. s. v. Men det blev ju mycket skoj. Men det blev ju mycket skoj ifall han togut en mycke opassande person till sin säng.

Så hände för några dagar sedan att en gammal man kom gående förbi. Så bad jag honom in, för jag tänkte som så, han kan kanske tala om någon rolig historia, nu vet ja inte om det är värt att tala om, men ja skall iallafall görat. Gubben heter Sven Johanson och är 75 år gammal. Så talade vi först om de dåliga tider vi ha, så sa Sven: "Det var värre ner jag <sup>var</sup> i 20 års åldern, ja bodde i stället hä borta Hässlerås, eller mina föräldrar rättare sagt bodde där. Så på detta stället här bodde en man Sven Andersson. Så fanns inte tröskvärk, eller ångtröska som nu, han lejde mig att hjälpa sig å tröska av sin gröda om nätterna för om dagarna måste ja va på Öjhult å dagsverka. Ja gick hit på kvällen för att va färdig att börja klockan ett på natten, sen var det beting på ett halft lass säd och det skulle va avtröskat så jag kunde va på Öjhult å börja arbeta så fort jag såg, jag skulle gå om Hässlerås efter mat å ta med mig till Öjhult, förkost fick jag här i Spåningsrås, så tog det en timme att gå mellan Hässlerås å Öjhult, så fick jag 75 öre på Öjhult

Tröskning.

4773

å för mig själv, och här i Spåningsrås fick jag 25 öre samt frukost." Så talade han om för långa tider tillbaka, bodde i stället här intill en gammal soldat han hette Håken Pistol, folk va rädda för honom, för han kunde göra en del ont bland folket, om de blev ovän med honom så hadde han hemliga möten mä något, de viste inte va det var, möten va om julnatten, så var det ett år hans flicka skulle göra sig djärv å följa med honom, men när di kom upp på s.k. Linnöbacken hörde flickan en otäck röst i s.k. Linnömossen den ropade Håken Pistol. Ja svarade gubben, då blev flickan rädd å sprang hem igen. Så var han lika klok var han träffade för något. Så talade han om en gubbe till som också bodde i Linön, han hette Sven, så var det på den tiden dom fick bränna brännvin hemma. Denna Sven var mycket kunnig och intresserad för å bränna, så blev det förbjudet men Sven fortsatte med sitt brännande, så blev han anmäld för länsman och denne gick till Linön, ner han kom var Sven på vedbacken och högg ved, så frågade länsmannen om det var sant att Sven brände, nej sa Sven men ja har brännvin sen det var lovligt att bränna, så vill komisarien följa mä in ska ja bjuda på en snaps, länsmannen var tacksam och följde med in, då tog Sven fram brännvinsflaskan å ett glas samt lade en brödkaka å ett fläskaböste samt kinn på bordet, så sa han, "va så go å

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

Gubbe, som  
hade hemliga  
möte jul-  
afton.

Hembränning.

ät å drick efter behag, jag har inte tid att va inne." Sven hade nemligen en brännvinskok han måste se till ner i skogen, så han va borta en stund. Ner han kom tillbaka var länsmanen somnad, det var en sån här stol som var ryggstöd som var urhållkat och länsmanen hadde vänt sig om i stolen så han hade hakan i urhållningen, så Sven var rädd att han satt å tjövdes (kvävdes), så frågade Sven hur de står till: "Jo men, så länsmanen, "det är så bra bara ja få ta en sup till," jo gärna dä sa Sven," när till sist länsmanen var färdig dän, sa han; "Du får bränna så mycket du vill Sven."

Ordspråk: Den spar han har. Men en slösare bortörer<sup>(?)</sup> sin beskärda del, Å en sjäapare förspiller sin ärvda del. Och en sölare han försummar så mycke smått, som annars till hans ära gått. Men en segerman han övervinner båd sorg och försakelse i oändlit mått.

Talesätt.

Annat ordspråk; Så kommer Tor med sitt långa skägg, å låckar barnen utom vägg. Så kommer Ya mä sin långa slya å då måste barnen krypa i grya. Det betyder att det blir vackert väder tidigt på våren å låckar barnen ut. Men så är vårvinden för kall så bli barnen sjuka och måste åter hålla sig inne.

Ett ordspråk: Nu komma Vittaryborna å vella köpa halm. Det är

4773

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

ner det börjar snöa så går det åt mer halm till kreaturen.

9

2/ Jag får åter skriva en ~~riktig~~ historia om en riktig troll-  
gubbe, han hette Johan Bengtson å bodde i Hamneda socken,  
stället hette Hersen, min man tjänade hos honom ett par år,  
men han var så ung, 13- 14 år, men han gubben kunde trolla  
och hadde människoben till låns å svartkonstbok, å han  
hadde en hund å ner hunden skällde på nätterna sa gubben  
att <sup>han så</sup> ba syner, å han sa till Gustav om han ville se detsamma  
som hunden så kunde det mycket lätt låta sig göra, han skulle  
gå till hunden och ta av det våta som var i hundens ögon-  
näste å stryka det i sina egna så fick han se samma syner  
som hunden såg, men Gustav var ju för ung och för rädd  
så han vågade inte. En gång var en gris sjuk å då botade  
han den, han skar honom i tåna så dä bloade lite, sen  
läste han i svartkonstboken å då sto grisen stilla å grym-  
tade å va så nöjd å ble bra. En gång kom Kajsa i Linön  
i sällskap mä honom, dä har hon talat om, dä va en söndags-  
morgon, så var det flera bönder som hade en s.k. Schajja  
svea, de hade den tillsammans, så sa Johan Bengtson till  
henne: "Ha de där bönderna hackat upp sina (pärer) potatis?"  
"Nej", sa Kajsa. "Ja då <sup>sk</sup> var vår Herre dem i natt;" å om

Klok gubbe.

4773

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

10

Dödingaben.

Annekdot.

natten frös varenda potatis.

Ner di lände människoben, eller köpte, för gubben sa att han hadde köpt dem, så tog di benen på kyrkogården så lad de en päng i stället grävde ner den lite, men gubben sa att benen måste tillbaka om en viss tid, olika bestämmelser. Så får jag tala om en rolig historia. Det var en gång en gubbe å en gumma som bodde i en stuga vid ett vägshål. Så var det ingen av demsom velle skrapa grytan ner maten var kokad, å den måste väl nödvändigt skrapas kan jag förstå, så gjorde de en bestämmelse att vilken av dem som sade ett ord först han skulle skrapa grytan, gubben var skomakare å satt å plyggade sko, å käringen satt å spann, så hände att en ~~han~~ handelsresande kom körande, å eftersom han inte råkade gick han in i stugan för att fråga sig vägen, först frågade han gumman för hon satt nermast, men hon svarade inte utan bara sjung, för det var inte med i bestämmelsen, så vände han sig till gubben men den gav inte ljud ifrån sig, då öppnade han dörren och å sade till sin sjutsbonde hon är inte vettig, men då blev gubben kvick, jo du dä ä hon, då svarade käringen : "Nu är det du som skall skrapa grytan du!"

4773

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

Berättare, en brännmästare på Öjhult för 35 år sen:

Liten visa:

Rida ranka, hästen heter blanka, va ska du rida?  
rida bort å fria, till en pia, va ska hon heta?  
Jo Anna Margareta, den tjocka å feta, å där ska hon  
seta, men ner vi kommen di så va där ingen hemma,  
an vår lilla hynna, hon satt på vår dynga å gnodde  
på ett litet skitet ben, men få hon lite siktebrö  
så bleå hon väl hemma.

Annan visa:

Gubben re å käringen gick, hoppåte gopp neckåte  
hopp. Men ner di till Gransta lia, ste gubben å  
å lätte käringen rida, hoppe te gopp neckåte hopp,  
käringen re å gubben je.

Annan visa:

Så kommer herrn å rier så jämt å fint, så jämt å fint.  
Så kommer fruen å rier så jämt å fint, så jämt å fint.  
Så kommer barnen ätt på i galoppåpåp i galåppåp,  
i galopp i galopp i galij.

4773

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

12

Alfabetts visan: A b c d e, (kunde ja se ) se blot för dig min vän, endast för kärleken, a b c d e (kunde ja se), e f g h (kunde ja få ), få blot för dig min vän, endast för kärleken, o k l m. (hjärtat i kläm). N p q y . (Nu är ja Fru) endast för dig min vän endast för kärleken. N p q y (Nu är ja fru). R s t u (Barnungar sju) endast för dig min vän endast för kärleken. R s t u (Barnungar sju) endast för kärleken. Z å ä ö. (Nu vill ja dö, nu vill ja dö , endast för dig min vän endast för kärleken. Z å ä ö, nu vill ja, nu vill ja dö.

Annan liten visa:

Haren gick i bondens åker så tog han ett bett så tittade han upp, så kom bonnen, där satt en hare i en enebuske vid vägen, å denna visan dän ä inte så lång den kan ja sjunga ännu en gång,

Grisarna komma rännanes, rumparna stå å ännarna, denna visa ä inte så lång den kan ja sjunga ännu en gång, min far han har tre brok

Skriv endast på denna sida!

4773

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

13

iga grisar, en grå, två blå, dä ä hela min visa, dä ä hela  
min visa.

Grindborgsvisan.

Där satt två kämpar en sommar kväll  
framför sin boning i nordens tjäll  
stallbröder voro de föga rädda  
i järn å stål beständigt klädda,  
fadderallalå.

Å Grindborg hette väl en av dem  
han grep om hornet på fingrar fem,  
han sa, jag vågar att för min flicka  
det fulla hornet dricka.  
fadderallalå.

Min stallbroder han svarade då,  
om du på friareval vill gå,  
en mö jag känner så skön bland alla,  
men henne vinna sig svårt lär falla.  
fadderallalå.

4773

Hon vistas uppe på sin faders gård,  
inno ett hundra kämpars vård,  
det kostar livet att dit sig våga,  
och efter jungfrun det minsta fråga.  
fadderallala.

Ej mer små jungfrur jag går å krusar,  
och kärlekskyssar mig mer ej rusar,  
fadderallalå.

Ack käre visa mig vägen blott,  
till denna konungens hov och slott,  
ja brodern svarar ja du ska hava  
den gångarn vita som bäst kan trava,  
fadderallalå

De kämpar redan en midnattsstund,  
igenom dalens heliga lund,  
en bäck de sågo bland blomstren flöda,  
var ej vatten men blodet röda,  
faderallalå.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

14

4773

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

15

Stakheten voro av idel järn,  
mot Grindborgs styrka ett ringa värn,  
med foten kläven han sönderstötte,  
å ingen väktare honom mötte,  
fadderallalä.

Snart stod han ensam vid jungfruns dörr,  
stätt upp min sköna skut ifrån regeln,  
för annars bräcker ja spegeln,  
fadderallalä.

Men jungfrun svarade stolt å fräck,  
vem är den friare djärv å tjäck,  
men hennes vrede ej Grindborg skrämde  
å ingen ännu han möta stämde,  
fadderallalä.

På dörren han lade skuldran bred,  
så lås å regel de föllo ner,  
den stolte friarn sig inträngde,  
å sen dörren åter behändigt stängde,  
fadderallalä .

4773

Just inte höveli han var,  
statt upp minsköna ä var snar,  
ä mina stövlar utav mig drag,  
dina stövlar jag ej draga tänker,  
din näsvishet mig för mycket kränker.  
fadderallalå.

Den stolte Grindborg han sticknade då,  
han sprang i sängen med stövlar på,  
han stora sporrar i denna villa,  
det vackra täcket nu rispar illa.  
fadderallalå.

Då gick det genast till kungen bud,  
med makt vill Grindborg sig taga brud,  
hos kunga dottern han redan vilar,  
till undsättning ej någon ilar.  
fadderallalå.

Åkungen ropte i vredesmod,  
upp kämpar järningen kräver blod,  
i stål er kläden men passa tiden,  
för Grindborg är som en björn i striden.  
fadderallalå.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

16

4773

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

De kämpar sprungo i fullt galopp,  
å dörren ville de stöta opp,  
ner Grindborg hördet på dörren klämta,  
han sa ja kommer blott vänta vänta.  
fadderallalå.

17

Han kom som stormen på gräslöst hav,  
vart kämpahuvud han högg utov,  
som gräs å strå för hans svärd de föllo,  
snart ingen mer honom bida torde,  
fadderallalå.

Kort (rorran?) det blev ljusan dag,  
de föllo hundra för hans slag,  
sin stridshäst han till dörren ledde,  
å sen till avresa sig beredde.  
fadderallalå.

Då tog han jungfrun i snövit hand,  
kom du min sköna följ mig hem till mitt land,  
jungfrun svarade blygsamt då,  
vem(som?) kan väl emot Grindborg stå,  
min man och herre det må du vara,  
för du har styrka att mig försvara.  
fadderallalå.

4773

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

18

På sadelknappen han henne höjde,  
och intet motstånd han mer ej röjde,  
fadderallalå.

Men Grindborg stannade inte förr,  
en han kom hem till sin moders dörr,  
där stod nu gumman å neg å sade,  
välkommen hem ja dig väntet hadde,  
fadderallalå.

Men säg mig vem är den unga brud,  
som dig nu följer i dyrbar skrud,  
med härligt bälte å gyllne smycke,  
hon måste vinna all världens ryckte.  
fadderallalå.

Men Grindborg att hon är ,  
en kungadotter mig hjärtligt kär  
med svärdet haver jag henne tagit,  
å hennes väcktare nederslagit.  
fadderallalå.

Så hölls där bröllop, så draks ur horn,  
och lurar hördes från väcktartorn,  
det unga paret till sängs man leder,  
ner midnatt sig över jorden breder.  
fadderallalå.

Skriv endast på denna sida!

4773

Men kort förren ifrån österns sky,  
den nye dagen han började gry,  
ett vapenbrak över gården hördes,  
av vilket sömnen för mången stördes.

fadderallala.

Men Grindborg inom en vindsglugg läg,  
för pilar å spjut han ej himlen såg,  
han sade jag strax ut ska träda,  
men annoelunda ska jag mig kläda .

fadderallalå.

Hans unga brud hon var inte sen,  
hon krängde stövlarna på hans ben,  
sen tog hon gördeln omkring hans midja,  
sen satt hon jälmen uppå hans jälte.

fadderallalå.

Sen steg han ut på trappan bred,  
stolta hovmen ej yvdes mer,  
som gräs å strå för hans svärd de föllo,  
snart ingen enda sig orkar röra  
och rida hem och budskap göra.

fadderallalå.

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

19

4773

Men Grindborg han var inte trött,  
själv red han tillbaks till kungaborjen,  
å bådar kungen den nya sorgen.

fadderallala.

Å kungens tjänare stodo bleka,  
dem syntes svårt att med Grindborg leka,

fadderallalä.

Hans svärd det blixtrade runt omkring,  
i denna hovmännens slutna ring,  
å intet särad och intet stungen,  
han alena till slut med kungen,

fadderallalä.

Han sa till kungen blätt för din krona ,  
å för din dotter vill jag dig skona.

fadderallalä.

Å kungen svarade äntligen då,  
vem kan väl emot Grindborg stå,  
tag du min dotter bliv landets värn,  
å Grindborg han red hem , å han blev i frid,  
å var han gjorde de blev därvid,  
å ingen fiende sig vågade röra,  
så länge svärdet han orkade föra.

fadderallalä.

Slut!

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

—\*—  
20

4773

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

Ord språk: Kommer da så kommer rå,  
å kommer snö går han å.

21

Annat ordspråk: Bättre brödlös än rådlös.

En annan bit: O du Skönne , o du Småkke har  
du vad i Peder Masens gång,  
här ä en krummen runten om här  
är en kort å här ä en lång.  
Å här nere ha vi Peder Masens gång,  
o du Skönne o du Smäcke har du vad i  
Peder Masens gång, här ä en kvick, ä  
här nere ha vi Peder Masens gång.